

Oszloptartó Simeon

– Nicsak, egy láma! – csusszant ki a számon. Valósággal lenyűgözött tar koponyájával, merev, kissé réveteg mosolyával. Keresni sem lehetne tibetibb szerzetest. Játszott velem a képzelet, csupán egy bordó köntös hiányzott a teljességhez.

Akkor találkoztunk először, fogalmam se volt, ki ez a Vajda Gábor, kik a többiek, s miért éppen engem hívtak maguk közé. Persze nekik se lehetett fogalmuk legendás tájékozatlanságomról, például arról, hogy a gengszterváltás óta halovány ibolyaszínű dunsztom sincs a gombafelhő-módra duzzadó új íróhadosztályról, vagy hogy az ÉS-t elkurvilása óta kezembe sem veszem, de a locsogó folyóiratokat se nagyon. Hosszú évekig 56-os filmjeimmel bibelődtem, aztán eltemetkeztem egy regénybe, nem akarván tudni arról, hogy mindez csak falra hányt borsó. Egyébként se tartozik az senkire, – gondoltam – miért alakult úgy a sorsom, hogy messzi ívben kerülöm az „irodalmi élet”-nek nevezett dagványt. Ha néhány röpké pillanatra bele is toccsantam a szélébe, bizonyára azért, hogy okuljak a leckéből, a habozás nélkül meneküljek az ellenkező irányba. Azóta is az erdőt járom.

Írótábor, munkatábor, koncentrációs tábor. soroltam magamban a szinonimákat. Ez is csak valamiféle börtön, ahová most összepréselődünk, mert amúgy írás közben az ember önszántából csukja magára a cellaajtót. Nem árt egy kis változatosság, majdcsak eltelik az a néhány nap, ha pedig rosszul sül el, fecssejének, amit akarnak; tőlem aztán akár szét is marcangolhatják egymást. Kannibálok vagyunk. Evidens?

De minden másképpen történt: Magyarokánizsán ugyanis testvéri szeretettel fogadtak (és itt a testvérin a hangsúly), sőt tisztelettel. Mint kiderült, egyikük-másikuk már hallott a legutóbbi könyvemről. Domonkos Laci barátom „tolmácsolt”, azaz súgdosta a fülembe, hogy ki kicsoda, mit csinál, miért és miről híres. Kezdem remélni, hátha nem néznek kafferbi-valynak. De miért éppen itt vadásznának rám, és éppen ők? Hiszen a Délvidéken vagyunk, a határ túloldalán, nem az elcsúrhült óhazában!

És körbefogtak és meséltek és vittek az aracs templomromhoz, meg Óbecsére, aztán Zentán abba az utcába, ahol hajdan a nagyszüleim éltek, ahol

anyám született, és ahonnan elüldözték a családot 1920-ban. Akkor jártam ott életemben először, örök-ké hálás leszek érte Tari Pistának és a többieknek.

Ebben a társaságban ismertem meg Vajda Gabit, pontosabban: ismerkedtem meg vele apránként, mert szerény volt, viszonylag hallgató, bizonyára nem akart tolakodónak látszani, hogy aztán az esti alkoholmámor felszabadítsa vitatkozó kedvét, indulatait, közvetlenségét. Első vacsoránk hosszú asztalánál élt, mint hal a vízben, szinte ficánkolt természetes közegében, a barátai és a viszolygói közt. Hogy ellensége is lett volna, olyasmit se akkor, se később nem tapasztaltam. Társai ugratták, vitatkoztak vele, nevettek rajta, belőle meg ki-kicsattant az az energia, az a hit, ami fűtötte, néha-néha tényleg komikus hatást keltve túlzásaival...

Öt évvel később, vagyis alig másfél hónapja félig-meddig már barátként hallgathattam őt Budapesten, a Magyarok Házában, amint lángoló szenvedéllyel, izgatottságán erőt véve, szinte költői mondatokban beszélt két kötetes, vaskos tanulmánykötete legfőbb gondolatáról. Szentül hitte, hogy a kisebbségben élő délvidéki magyarság másodrendűsége, sorsa, minőségi léte javítható, még hozzá tüzetes önvizsgálattal, a sok évtizedes önsorsrontás okainak feltárásával és megváltoztatásával. Megkövetelte az írótól, hogy akár ön- és közleplezés által, de mindenképpen hozzák nyilvánosságra, elevenítsék meg a nép életének bugyrait, mellőzve az önzés, a karrier s a személyes sérelmek sugallta mellébeszélést, sunyítást, helyezkedést – és az írásművészet finom, áttételes, korszerű, de érthető és határozottságot tükröző eszközeivel adjanak választ, hogyan mélyülhetett idáig a mocsár.

Persze ekkor már én sem voltam olyan tudatlan számár, jónéhányszor találkoztunk és beszélgettünk idehaza és odaát, rendszeres olvasója lettem az Aracsnak, benne az ő pazar írásainak. Tudtam, láttam, hogy körömszakadtáig dolgozik, másoktól is hallottam egyet-mást róla, például hogy a hatalom miként taszította őt vakvágányra és tartotta ott hosszú ideig, mígnem élete utolsó (sajnos, immár rövidebb) szakaszában végre a Délvidék szellemi központjába, Szabadkára került, de legfőképpen a helyére, az Aracs élére.

Közhely, hogy nincs pótolhatatlan ember. Mint minden közhely, ez is csak féligazság, vagy inkább félhazugság. Valahol azt olvastam, hogy csak a félbetört sorsokat tekinthetjük megvalósultnak, legalábbis itt a Balkánon, feltéve, ha elfogadjuk, hogy a Balkán a Kärtnerstrasse végénél kezdődik.

Ahogy én megismertem és amilyenek megismertem, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelenthetem, hogy Vajda Gábor igazi magyar főnemes, méltóságos – mit méltóságos! – kegyelmes úr, herceg; a szellem, a teremtés, az intellektus arisztokrata. Hagyatéka súlyos és erőteljes, akár egy ökölcsapás. És ez nemcsak az írásokra, a szerkesztői és kultúraszervezői munkásságára vonatkozik, hanem a mentalitására is. Szembeszegezni az igazságot a virtuális valósággal? A globalizmus-tenyésztette fogyasztói társadalom aligha bocsátja meg, ha valaki őszinte vele. Lehet, hogy arcucsapás az igazság, de legalább felébredhetünk tőle. És csakis ettől! Eszelősök és szentek és misztikusok kellene hozzá. Vajda Gabiban mindegyikből volt valami. Ő általa lett az Aracs azzá, ami: az összmagarság legfontosabb vég-

vári tudósításává, kommentárjává, elemzésévé számról számrá. Vajda a közösség kovásza volt, mert teljesen átadta magát, feloldódott a sors által számára kijelölt s egyúttal saját akaratából is választott kollektívában.

Rendkívüli tudás, munkabírási, szervezőképesség, szerteágazó műveltség, hangyaszorgalommal végzett kutatás, komplex világlátás, kitűnő stílus- és íráskészség – íme egy erénycsokor az emlékére gyújtott mécses mellé, de összeállíthatnánk még akár másik kettőt is. Gabi minden szempontból a csúcson volt, amikor a „kegyes” halál elragadta. Hogy miért „kegyes”? Mert nincs a szívattaknál alattomosabb, gyorsabb, áhítottabb végzet. Kikönyörögni, kiimádkozni nem lehet. Ez az egyik legnagyobb ajándék, szokták mondogatni ócska vigaszként.

Mi lesz veled Aracs? Mi lesz veled Oszlopos Simeonod nélkül?

Persze Vajda Gábor afféle fordított eszelős volt, mert nem mászott fel rá, hanem inkább ő tartotta, egyensúlyozta az oszlopot, amelynek a tetején ott csillogott az általa is fényesített Eszmény: „Hazádnak rendületlenül légy híve, óh magyar!”

A budapesti Lítea könyvesboltban – Ft. Utasi Jenő és Matuska Márton társaságában